

איתות אזהרה מהעבר: ארה"ב חוזרת באיראן על הטעויות מווייטנאם

22.07.2026 | חנן שי | written by ד"ר אל"מ במיל'

כאשר נשאל הנשיא דונלד טראמפ אם ההפצצות המתמשכות על איראן נעשו ל"שגרה החדשה" של הציבור האמריקני, הוא השיב: "היינו בווייטנאם תשע-עשרה שנה. כאן אנחנו ארבעה חודשים". לאחר מכן מנה את הישגי המערכה באחוזים: לדבריו, ארצות הברית השמידה 92 אחוזים מיכולת ייצור הכטב"מים של איראן ו-89 אחוזים מיכולת ייצור הטילים שלה.

מבחינה כרונולוגית טראמפ צודק. מבחינה אסטרטגית תשובתו מחמיצה את השאלה. מלחמות ארוכות מתחילות תמיד כמלחמות קצרות. מלחמת וייטנאם לא תוכננה להימשך שנים רבות, היא נעשתה ארוכה משום שארצות הברית הפעילה כוח רב בלי לבנות מנגנון המסוגל להביא להכרעה.

תשובתו אף ממחישה את הבעיה. טראמפ נשאל על משך המלחמה והשיב כמה מיכולת האויב הושמד, אך לא הסביר את המשמעות לגבי המשך המלחמה. האם מערכת המלחמה האיראנית הושבתה? האם איראן איבדה את יכולתה להמשיך לפעול באופן אפקטיבי? האם מטרות המלחמה האמריקניות הושגו? ספירת מטרות שנפגעו אינה תחליף לתשובות.

דיווח חדש ב"ושינגטון פוסט" מחזק את האזהרה. לפי הערכת מודיעין אמריקנית בהובלת ה-CIA, גל התקיפות האחרון אינו משפיע באופן ממשי על הנהגת המשטר ואינו מרכז את עמדותיה. למרות הפגיעה הקשה ביכולות הצבאיות ואובדן בכירים, המשטר ממשיך להפגין יציבות מבנית. ארצות הברית ואיראן נקלעו למבוי סתום ☹ מצב ביניים בלתי מוגדר בין שלום למלחמה.

יש להתייחס להערכה הזאת כאל כרטיס אדום לדוקטרינה, לא כאל בקשה לעוד מאותו הדבר. היא מלמדת שהפגיעה מתרחשת, אך המטרות לא מושגות ☹ רצון המשטר אינו משתנה ומערכת המלחמה שלו מוסיפה לתפקד.

ד"ש מווייטנאם

בווייטנאם הפעילה ארצות הברית דוקטרינה של "לחץ מדורג". במקום להפעיל את עוצמתה במהלך שנועד לשלול מצפון וייטנאם את היכולת להמשיך במלחמה, היא הגבירה את הלחץ במדרגות. כל מדרגה נועדה לגרום נזק נוסף, להמחיש שהמחיר יוסיף לעלות ולשכנע את הנהגת האנוי לשנות את רצונה ולפנות למשא ומתן, בלי להסלים למלחמה כוללת עם סין או ברית המועצות.

בזירה היבשתית הופעל אותו היגיון באמצעות דוקטרינת "חיפוש והשמדה". הכוחות האמריקניים ביקשו לאתר יחידות אויב, לפגוע בהן ולגרוע מהן יותר לוחמים ואמצעים מכפי שיוכלו להשלים. ההצלחה נמדדה במספר הגיחות, בכמות הפצצות, במספר המטרות ובאבדות האויב.

אולם ארצות הברית שלטה רק בעוצמתה של כל מכה. היא לא שלטה במספר המכות שיידרשו עד שהאנוי תשנה את רצונה. כל עוד צפון וייטנאם הייתה מוכנה לספוג את הנזק ולהמשיך להילחם, לא היה למלחמה מנגנון סיום אמריקני. הלחץ המדורג אף העניק לאויב זמן ללמוד, להתפזר, להסוות, לשקם ולהתאים את עצמו למדרגה הבאה. כך הפכה סדרה של פעולות קצרות למלחמה ארוכה, יקרה ומתישה.

הדוקטרינה המופעלת באיראן אינה זהה בשמה לדוקטרינת וייטנאם, אך כמעט זהה בהגיונה. היא נשענת על שלילת הישגים וגריעה הדרגתית מיכולות: פגיעה במערכי טילים וכתב"מים, בתשתיות צבאיות, במפקדות וביכולת לפעול בזירות מסוימות. אולם הפגיעה אינה משביתה את מערכת המלחמה האיראנית כמכלול. היא נועדה להצטבר עד שהמשטר יחליט שהמחיר כבד מדי וישנה את רצונו.

דוקטרינת השלילה של אלברידג' קולבי נועדה במקורה למנוע מיריב ² בעיקר מסין ³ להשיג במהירות יעד צבאי מוגדר. היא מבחינה בין שלילת היכולת להשיג יעד מוגדר לבין הכרעת מערכת המלחמה כולה. ביישומה באיראן, נוצר דפוס מתמשך של פגיעות חלקיות בלבד ביכולת האויב. גם כאן כל מכה נשקלת בנפרד, עוצמתה מבוקרת ונשמר פתח למשא ומתן. איראן מקבלת זמן להסתגל, לשנות את דרכי פעולתה וליזום את הסבב הבא. ארצות הברית שולטת במדרגות הכוח, אך משמרות המהפכה שולטות במספר המדרגות שיידרשו. וושינגטון קובעת כמה יכאב בכל סבב; טהרן קובעת כמה סבבים יהיו.

הדפוס ניכר גם בתקיפות הענישה שבאו בעקבות פגיעות איראניות בחיילים אמריקנים: איראן יוזמת ופוגעת, ארצות הברית מענישה, איראן מסתגלת ומגיבה, וארצות הברית משיבה בגל נוסף. כל סבב גורם נזק, אך אינו שולל מאיראן את היכולת ליזום את הסבב הבא. מבחינה טקטית יכולות התקיפות להיות מוצלחות מאוד; מבחינה אסטרטגית היוזמה נשארת בידי טהרן.

גם ריכוז המאמץ סביב מצרי הורמוז אינו בהכרח ריכוז בנקודת ההכרעה. תקיפת תשתיות בדרום איראן עשויה לפגוע קשה ביכולתה לפעול במצר ולהשיג הישג אופרטיבי חשוב, אך ריכוז עוצמה בזירת משנה אינו משבית בהכרח את מערכת המלחמה הארצית. אם התקיפות מופעלות בגלים, הן אף מאפשרות לאיראן להסתגל במקום לספוג הלם מערכתי.

כפי שהסביר יהושפט הרכבי, מלחמה יכולה להיפתח כמוגבלת במטרותיה ובאמצעיה אך לאבד את השליטה בהתפתחותה. המלחמה המצטברת נראית נשלטת מפני שכל מכה נשקלת בנפרד. אולם כאשר אין יודעים איזו מכה תשנה את רצון האויב, אין שליטה במספר המכות, במשך המלחמה או במחירה הכולל.

בשבי הטכנולוגיה

בשתי המלחמות תרמה מהפכה טכנולוגית לאשליה של שליטה. בווייטנאם היו אלה המחשוב, עיבוד הנתונים וחקר הביצועים. רוברט מקנמארה ואנשיו ביקשו להפוך את המלחמה למערכת הניתנת למדידה ולניהול באמצעות גיחות, פצצות, שטחים, מטרות ואבדות. מה שניתן היה לספור החליף את בחינת התוצאה האסטרטגית. כך נולד "כשל מקנמארה": הנטייה להניח שהצטברות מדדים חיוביים מוכיחה התקדמות.

באיראן המהפכה הטכנולוגית שונה, אך הפיתוי זהה. מספר המשגרים, המפקדות ומתקני הייצור שנפגעו מחליף את מספר הגיחות והאבדות שנמנו בווייטנאם. מודיעין מדויק, בינה מלאכותית, איסוף בזמן אמת וירי מדויק מנגד מאפשרים לאתר מטרות ולפגוע בהן במהירות ובעוצמה. אולם הטכנולוגיה אינה משיבה על שתי השאלות המצביאותיות הבסיסיות: מה יכריע את היריב, ואיך ניתן להכריעו במשאבים הנתונים?

דוקטרינת ההכרעה פועלת בהיגיון הפוך. היא אינה ממתינה לכך שהאויב ישתכנע, יתייאש או יעדיף פשרה. רצונו אינו מעניין אותה. היא שוללת את יכולתו לפעול באופן אפקטיבי. אם יאבד את היכולת, יאלץ להתרצות; ואם לא יתרצה, יימשך הפירוק השיטתי של יכולותיו עד שלא יוכל עוד לתפקד כמערכת מלחמה.

ההבדל הודגם בנחיתת אינצ'ון במלחמת קוריאה. הכוחות הצפון-קוריאניים ריכזו את עיקר כוחם בחזית פוסן, ואילו עורפם החיוני נותר מוגן פחות. הגנרל דאגלס מקארטור לא הוסיף עוד כוח למקום שבו האויב היה חזק. הוא נחת באינצ'ון והפך את המרחב העורפי למרחב הלחימה הראשי. שם יצר עליונות מקומית, ניתק קווי אספקה ונסיגה ומוטט את המערכה בדרום קוריאה.

שלושה עקרונות התלכדו במהלך: תחבולה מחוללת הכרעה, ריכוז המאמץ בנקודת ההכרעה, ומיצוי מיטבי של המשאבים ליצירת עוצמה עדיפה על האויב באותה נקודה. מקארטור לא ניסה לשנות את דעתו של האויב. הוא שלל ממנו את האפשרות שדעתו תוסיף להיות רלוונטית לתוצאת המערכה.

מהו האינצ'ון האיראני?

המערכה באיראן מורכבת משתי מערכות-על משולבות. האחת מדינית-כלכלית: המשטר, מוסדות המדינה, הכלכלה, מקורות המימון, הלגיטימיות הפנימית ומנגנוני השליטה בחברה. הבנייה צבאית-אסטרטגית: הכוחות הקונבנציונליים, משמרות המהפכה, הטילים והכטב"מים, תוכנית הגרעין, התשתיות הצבאיות והפרוקסיז.

החוכמה המצביאותית היא לזהות איזו מן השתיים, או איזה ממשק חיוני ביניהן, הוא מרכז הכובד העליון, שהשבתתו תגרור גם את היחלשותה הקשה של האחרת. זהו "האינצ'ון האיראני": לא מקום שיש לחקות בו נחיתה אמפיבית, אלא נקודת הכרעה מערכתית שפגיעה מרוכזת בה

תשבית את יכולת המשטר להוסיף לנהל מלחמה.

לארצות הברית עוצמה אווירית, ימית ומודיעינית אדירה. השתתפות ישראלית אינה תנאי הכרחי להכרעה, אך היא עשויה לשמש מכפיל כוח ולקצר משמעותית את המלחמה. רגישות לנפגעים אינה מחייבת לוותר על הכרעה: אפשר לבסס את עיקר המאמץ על ירי מדויק מנגד ולהשלימו בתמרון קרקעי מוגבל רק במקום שבו האש אינה מספיקה.

אין אפשרות לברוח מאיראן

בווייטנאם יכלה ארצות הברית לבסוף לסגת. הסכמי פריז אפשרו לה להוציא את כוחותיה, וכאשר דרום וייטנאם קרסה כעבור שנתיים, שילמה וושינגטון מחיר תדמיתי ואסטרטגי כבד [?] אך יכלה להשאיר את הזירה מאחוריה.

מאיראן אי אפשר להסתלק באותה דרך. נסיגה חד־צדדית תשאיר על כנה מערכת המסוגלת לפגוע במדינות האזור, בכוחות אמריקניים, בנתיבי השיט, בתשתיות האנרגיה ובכלכלה העולמית. היא תאפשר למשטר להתאושש, לבנות מחדש את כוחו ולבחור מתי לפתוח את המערכה הבאה. גם הסכם או סנקציות אינם תחליף להכרעה, כל עוד נשארת בידי המשטר היכולת להפר אותם ולשקם את כוחו.

לתוצאה בלתי מכרעת תהיה גם משמעות בזירה העולמית. שרידותה והתעצמותה המחודשת של איראן יחזקו את מרחב ההשפעה של סין, יעמיקו את תלותה של טהרן בבייג'ינג ויחייבו את ארצות הברית לרתק למזרח התיכון כוחות, קשב ומשאבים הדרושים לה בזירה האינדו-פסיפית. איראן שאינה מוכרעת אינה רק איום אזורי; היא גם מנגנון המסייע למתחרה שווינגטון מגדירה כאתגר הייחוס המרכזי שלה.

לכן מטרת המלחמה צריכה לעבור משינוי רצונו של המשטר לשלילת יכולתו. אין פירוש הדבר בהכרח לפרק את המדינה האיראנית או לשלול מאזרחיה שירותים חיוניים, אלא להשבית את המנגנונים המאפשרים למשטר לשלוט, לממן ולהפעיל את מערכת המלחמה שלו. השבתתם עשויה להביא להתפוררות המשטר ולעליית שלטון אחר; ואם המשטר יוסיף להתקיים, עליו להישאר בלי יכולת לחזור ולכפות את רצונו בכוח.

הערכת ה-CIA היא כרטיס אדום. היא מתריעה כי המלחמה עולה על המסילה שהובילה את ארצות הברית לווייטנאם. ארבעה חודשים אינם תשע־עשרה שנה, אבל כל מלחמה בת תשע־עשרה שנה הייתה פעם מלחמה בת ארבעה חודשים.

עוד אפשר להחליף מסילה. השאלה הקובעת אינה כמה מטרות כבר הושמדו, אלא מה ישלול מן המשטר האיראני את היכולת להמשיך במלחמה, ואיך מרכזים לשם כך את העוצמה שכבר נמצאת בזירה.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 22 ביולי, 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.